

Výzkumné zprávy a studie o integraci cizinců na území České republiky

Zdeněk Uherek – Jan Černík

Zpracováno na základě zadání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR
Praha, duben 2004

Úvod

Cílem této studie je seznámit čtenáře s odbornými texty vztahujícími se k vědě a výzkumu v oblasti cizinecké problematiky a integrace cizinců. Téma je řešeno následujícím způsobem:

- V první části práce je uskutečněna stručná retrospektiva výzkumu cizinecké problematiky. Jsou zde představena dlouhodobě řešená témata.
- Navazuje přehled aktivit 90. let v souvislosti se zvýšenou migrací z prostoru bývalého Sovětského svazu.
- Je představena výzkumná činnost iniciovaná *Komisí ministra vnitra pro přípravu a realizaci politiky vlády v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami*.
- Je proveden výčet aktivit v oblasti vědy a výzkumu posledních let bezprostředně nesouvisející s činností *Komise ministra vnitra pro přípravu a realizaci politiky vlády v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami*.

Témata řešená již před rokem 1989 a jejich kontinua

Práce týkající se problematiky cizinců na území České republiky vznikaly již před rokem 1989, byly však ojedinělé a integrační problematiky se dotýkaly často jen okrajově.

Jednou z prvních skupin cizinců, která byla ve druhé polovině 20. století mapována z hlediska integrace,¹ byli **Řekové a Makedonci** z Řecka, kteří migrovali do tehdejšího Československa v letech 1948 – 1950 a nejčastěji byli dislokováni do tehdejších okresů Jeseník, Šumperk, Bruntál, Opava, Vsetín, Karviná, Ostrava, Nový Jičín a Trutnov. Tato imigrační skupina čítající více než 13 tisíc a osob se stala tématem diplomové práce Anfuly Botu na katedře etnografie a folkloristiky Filozofické fakulty UK (Botu 1977). Anfula Botu téma zpracovala též formou časopisecké studie pod názvem *Řecká skupina v Československu* (Botu 1982). Vzhledem k tomu, že skupina záhy vyvinula silnou migrační aktivitu z českého venkova do měst a po roce 1989 radikálně změnila způsob obživy (ze zaměstnanců se stávali podnikatelé) a mnozí její členové zvolili strategii dvojí rezidence (sezónně pobývají v ČR a v Řecku), zaujala i další autory a její profil, migrační aktivity a integrační, resp. dezintegrační tendence jsou sledovány dodnes. Tématem se po roce 1989

¹ Odhlížíme od skutečnosti, že se prováděly výzkumy novoosídlenického pohraničí s repatrianty ze zahraničí českého a slovenského původu, neboť tito repatrianti nebyli v cizineckém režimu a bylo jim bezprostředně po imigraci udělováno československé občanství.

v akademické obci zabývali Jaroslav Otčenášek a Pavel Hradečný (Hradečný 2000; Otčenášek 1998, 2003).

Další významné cizinecké skupině, které byla věnována pozornost již v 80. letech, byli **Vietnamci**. Již tehdy byly sumarizovány podmínky, za kterých zde tato řízená pracovní migrace působila. Je zpracován přehled právních normativů pro pobyt Vietnamců do roku 1989, sumarizovány jejich hmotné podmínky pobytu, jazyková výuka a proběhl i výzkum každodenního života v konkrétních lokálních podmínkách. Vietnamským pracujícím věnoval pozornost zejména tehdejší **Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV** a zde Iva Heroldová, Vlasta Matějová, Milena Secká a Ivo Vasiljev (Heroldová – Matějová 1987; Matějová 1988; Secká 1987; Vasiljev 1988) a další.² Pohled z vietnamské strany zprostředkoval Van Le Ngo, který na téma Vietnamští pracující v Československu publikoval v Ústavu pro etnografii a folkloristiku samostatnou monografii s názvem *Vietnamští pracující v Československu* (Ngo 1989).

K problematice vietnamských pracujících se v 90. letech 20. století a na počátku 21. století vyjádřila celá řada dalších autorů. Za zajímavou sondu lze považovat článek Jáchyma Topola, *Experiment se nepodařil, válka trvá dál*, který sice nepatří do sféry vědy, ale trefně charakterizuje podmínky, v nichž vietnamští pracující v ČSSR žili (Topol 1990).

V současné době se tématu věnuje sociolog Jiří Kocourek, vietnamistka Petra Müllerová a etnolog Stanislav Brouček. Jejich práce vznikly za přispění Ministerstva zahraničních věcí ČR (Brouček), Ministerstva vnitra ČR (Brouček, Müllerová, Kocourek), IOM a Ministerstva práce a sociálních věcí (Kocourek).

Z nedávné knižní produkce jsou dostupné práce o vietnamské kultuře Ivo Vasiljeva *Za tajemstvím starých Vietů* (Vasiljev 1999), vysokoškolská učebnice Petry Müllerové *Viet Nam – Nhung dieu bo ich vá lí thú* (Müllerová 1997) a Stanislava Broučka *Český pohled na Vietnamce (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství* (Brouček 2003a). Materiálově je bohatý též jeho text *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR* vydaný v rámci sborníku AV ČR k integraci cizinců (Brouček 2003b). Z úhlu pohledu integrace cizinců je pak nutné ocenit knihu Jiřího Kocourka *Poznáváme svět dětí z Vietnamu* (Kocourek 2002), která je určena pedagogickým pracovníkům. Informuje je o podmínkách dětí příjíždějících z Vietnamu do České republiky. Velmi ilustrativní je též jeho text *Vietnamští občané v ČR* určený pro www stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (Kocourek 2004). Informativní hodnotu

² Viz sborník Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR – zahraniční pracující (Materiály 1988).

má i jeho text *Vietnamci v České republice* ve sborníku Tatjany Šiškové Menšiny a migranti v České republice (Kocourek 2001).³

Vedle uvedených děl bylo uskutečněno několik výzkumů vysokoškolských studentů vyhodnocených v jejich diplomových pracích. Jedná se například o diplomovou práci Veroniky Kahlerové (FHS ZČU Plzeň) *Vietnamská menšina v Plzni*, která vychází z terénního výzkumu mezi vietnamskými dětmi na plzeňských školách. Práce naznačuje dynamické změny, které můžeme očekávat uvnitř této imigrační skupiny s generační výměnou (Kahlerová 2002). Dalším výrazným zdrojem dat je diplomová práce Šárky Martínkové (FF UK Praha) *Vietnamská menšina v Praze*, kterou lze považovat za snad nejplastičtější pohled na pražské Vietnamce, který byl zpracován a vzhled do mechanismu tvorby diaspor (Martínková 2003). Práce by si rozhodně zasloužila po redakci publikovat.

Téma Vietnamců v České republice ještě zdaleka není vyčerpané. Jedná se o skupinu, která je relativně uzavřená, má tendenci kontrolovat informace, které o sobě poskytuje majoritnímu obyvatelstvu a i z jazykových důvodů sběr relevantních informací vyžaduje dlouhodobé úsilí a odborníky, kteří se v daném prostředí dovedou pohybovat. Navíc profil skupiny prochází dynamickým vývojem, který by bylo užitečné kontinuálně monitorovat.

Studium řízených migrací v 90. letech 20. století

Na počátku 90. let 20. století se zájem akademické obce začal soustřeďovat na migrace z území bývalého SSSR, které se staly v 90. letech nejvýraznější, ať již ve formě pracovní migrace nebo v podobě žadatelů o azyl.

Na začátku 90. let byl především aktuální **výzkum tzv. řízených migrací** reprezentovaný transferem osob z oblastí postižených černobylskou jadernou katastrofou. **Rodiny z Ukrajiny a Běloruska**, jejichž alespoň jeden příslušník mohl prokázat český původ, byly za asistence českého státu stěhovány v letech 1991 – 1993 a přemístěno bylo takto 1 812 osob. Tématu se nejprve věnoval **Etnologický ústav AV ČR, Klinika geografické medicíny 3- lékařské fakulty UK Praha a SEAL, spol. s. r. o.** a později též pracovníci **Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy**. Již v roce 1992 vyšel v Etnologickém ústavu k tématu sborník, kde první zkušenosti z přesídlovací akce vyhodnocovali nejen etnologové z Čech a ze zahraničí,⁴ ale též pracovníci Úřadu vlády ČR, nevládních organizací a tehdejšího Ministerstva pro hospodářskou politiku a rozvoj, které informace vědeckého výzkumu využívalo v další přesídlovací praxi (Češi v cizině 6). Zobecnění jednotlivých šetření byla publikována zejména ve

³ Drobnějších textů k tématu je samozřejmě mnohem více, ale není zde prostor všechny zmiňovat.

⁴ Výzkum probíhal v kooperaci s japonskými odborníky na migrační procesy.

výzkumné správě *Faktory ovlivňující adaptaci a společenskou integraci přesídlenců z černobylské oblasti v České republice* (Brouček – Hrníčko – Uherek – Valášková 1992) a ve studiích *Adaptace přesídlenců v české společnosti* (Brouček – Uherek – Valášková 1995) a *Češi z Běloruska* (Uherek – Valášková – Brouček 1997). Monografickým zpracováním tématu se pak stala publikace *Aliens or One's Own People: Czech immigrants from Ukraine in the Czech Republic*, kterou vydal Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR v roce 1997 (Valášková – Uherek – Brouček 1997). Vedle těchto textů vyšla o adaptaci této skupiny celá řada drobnějších prací vydaných v České republice i v zahraničí.

Z hlediska medicínského výzkumu imigrantů z oblastí postižených černobylskou jadernou katastrofou byla publikována výzkumná zpráva *Migrace a zdravotní stav (Dlouhodobé sledování zdravotního stavu a sociální problematiky Čechů z Černobylské oblasti Ukrajiny po jejich přesídlení do České republiky)* (Korych – Nesvadbová – Rutsch – Novotný 1994). Téma též rozpracovali Dušan Drbohlav a Eva Janská. Pozoruhodným a kvalitním příspěvkem k této tématice z širšího pohledu migračních teorií je doktorská disertace Evy Janské *Adaptace cizinců v České republice* (Janská 2002). Shrnutím série terénních šetření je pak studie Evy Janské a Dušana Drbohlava *Reemigrace volyňských a černobylských Čechů* (Janská – Drbohlav 2001).

Na řízené migrace s prostoru zasaženého černobylskou jadernou katastrofou navázala humanitární akce **Návrat domů**, která usnadňovala **návrat osob českého původu a jejich rodin z Kazachstánu, Ruska, Kyrgyzstánu a Uzbekistánu** v letech 1995 – 2001. Výzkumy adaptace a sociální integrace přesídlenců z těchto zemí zejména za asistence Ministerstva zahraničí České republiky, Ministerstva vnitra České republiky a Společnosti Člověk v tísni při ČT prováděli pracovníci Etnologického ústavu AV ČR. Výzkumy se uskutečnily v České republice, v Kazachstánu a v Rusku. Výsledky kvantitativních i kvalitativních výzkumů jsou sumarizovány zejména ve studii *Potomci českých imigrantů v Kazachstánu* (Uherek – Valášková – Kužel 1999) a v knižní monografii *Češi v Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky* (Uherek – Valášková – Kužel – Dymeš 2003).

Výzkumy řízených migrací z prostoru bývalého Sovětského svazu do České republiky přinesly kvalitní data k tématu integrace cizinců zejména z toho důvodu, že se jednalo o relativně uzavřené skupiny lidí, kde bylo možné provádět vedle kvalitativních šetření též kvantitativní sběry s reprezentativními výběrovými soubory, porovnávat chování jednotlivých přesídleneckých vln i reakce majority. Zajímavá data lze získat též komparací řízených migrací a spontánních migrací. Porovnání odlišného chování migrantů, kterým asistoval při migraci stát a spontánní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny uskutečnili Zdeněk

Uherek a Kateřina Plochová (Uherek – Plochová 2003). V případě přesídlování Čechů z Kazachstánu situace též umožnila sledovat celý jeho transfer od přípravy k migraci ve zdrojové zemi až k počátečním stádiím adaptace.

Přestože řada těchto přesídlenců jsou dnes občany České republiky, je evidentní, že proces integrace do české společnosti probíhá v jednotlivých lokalitách jejich usídlení nerovnoměrně a lze právě z širšího časového horizontu lokalizovat faktory úspěšné integrace, maladaptace, druhotné migrace, využívání kulturního kapitálu ve skupině, vývoje názorového a hodnotového spektra. Proto by bylo více než užitečné tyto skupiny dále monitorovat a v co nejširší perspektivě uplatňovat komparativní hledisko. Lze zde také velmi dobře využít mezinárodní zkušenost, neboť skupiny obdobného charakteru jsou studovány také v Německu a v Polsku.

Výzkumy a studie vznikající v souvislosti s přípravou a realizací koncepce integrace cizinců na území České republiky

Na konci 90. 20. století začíná jako významný iniciátor výzkumných aktivit v oblasti integrace cizinců vystupovat **Ministerstvo vnitra ČR**. 19. 2. 1998 pořádá *Národní kulatý stůl na téma vztahy mezi komunitami a integrace cizinců* za účasti představitelů Rady Evropy, Evropské kulturní nadace, UNHCR státní správy, nevládních organizací a akademické obce, za níž zde vystupoval Dušan Drbohlav a Stanislav Brouček (Národní kulatý stůl 1998). V témže roce byly uspořádány kulaté stoly ve vybraných okresech České republiky (Mladá Boleslav, Karviná, Česká Lípa, Brno) a proběhl mezinárodní seminář o strategiích implementování imigrační politiky. V roce 1999 byly Ministerstvem vnitra ČR iniciovány výzkumné projekty týkající se **ruské** (Drbohlav – Lupták – Janská – Bohuslavová 1999) a **ukrajinské komunity** (Drbohlav – Lupták – Janská – Šelepová (1999), které navazují na výzkumy pracovní migrace z poloviny 90. let realizované v rámci **Research Support Scheme Sorosovy nadace** (Drbohlav 1997). Výsledky těchto výzkumů byly též zobrazeny v rámci výzkumného projektu NATO (Lupták – Drbohlav 1999). Výzkumy přináší data o vzdělanostním a kvalifikačním profilu skupin, o podmínkách jejich života, zaměstnávání v České republice a další informace. Klíčovými jsou zde data získaná dotazníkovým šetřením

V praxi přímé objednávky výzkumných studií v akademické obci pokračovalo **Ministerstvo vnitra ČR** též v roce 2000. V tomto roce byly zpracovány tři studie pod garancí Etnologického ústavu AV ČR: *Gruzínci v Čechách* Jana Černíka (Černík 2000), *Integrace Arménů do České společnosti* Jaroslava Marouška (Maroušek 2000) a *Podnikatelé z některých zemí bývalé Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Srbsko) v centru Prahy* Roberta Vindiše (2000). Zejména první dvě jmenované studie sledují později

používaný scénář pro zpracování obdobných textů zohledňující mapování motivace k migraci, technické uskutečnění transferu, pobytový status, ekonomické aktivity, situaci v oblasti bydlení, sociálního zabezpečení, vzdělávání, rodinného života, interakce s jinými migranty, majoritou, děti v rodině a představy do budoucnosti. Pozornost v tomto roce vzbudila také práce Markéty Mezíkové-Moor *Případová studie čínské komunity v ČR*. (Mezíková 2000).

V roce 2000 začala nově ustavená *Komise ministra vnitra pro realizaci politiky vlády ČR v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami* jednat s Akademií věd ČR o *Návrhu plánu studií a výzkumů cizinců a jejich komunit z pohledu integrace na území České republiky*. Návrh, který vycházel z tématické nabídky pracovišť **Akademie věd České republiky a vysokých škol**, jež zastupovalo **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR** byl schválen usnesením vlády ČR č. 1360 / 2001. Návrh se nerealizoval v plném rozsahu z toho důvodu, že některé konkrétní rozpracované projekty schválených rámcových tématických okruhů nebyly *Komisi ministra vnitra pro realizaci politiky vlády ČR v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami* odsouhlaseny. Z realizovaných projektů byl na základě podnětu *Komise* v roce 2003 vytvořen sborník (618 stran), který zahrnuje studie jednotlivých cizineckých komunit a jejich komparace, přehled integrační politiky ve vybraných státech i šetření postojů majoritního obyvatelstva. Studie jsou koncipovány tak, aby se dotýkaly skupin spadajících do spektra zájmu *Komise*. Vedle již zmiňované studie o vietnamských (Brouček 2003b) byly podchyceny skupiny Arabů (Deriánová 2003; Hošková 2003) a cizinců muslimského vyznání (Drápalová – Kolářová 2003), Řeků, Makedonců z Řecka, Bulharů, Srbů a Chorvatů (Otčenášek 2003a, b, c), imigrantů z Bosny a Hercegoviny (Uherek 2003a), Číňanů (Obuchová 2003), Afričanů a Afroameričanů (Jiroušková 2003), Mongolů (Čelko) a Ukrajinců (Zylinskyj 2003). Jmenované studie uplatňují zejména z etnologický, sociologický a sociálně antropologický pohled na zkoumanou problematiku. Jsou rozdílného rozsahu i vypovídací hodnoty a řada z nich přináší dosud neznámé nebo málo známé informace. Týká se to například čínských enkláv, arabského obyvatelstva nebo Afričanů. Z jednotlivých studií lze vyvodit, že skupiny z odlišných zemí původu si vytvářejí diferencované integrační strategie a ne všechny tyto integrační strategie jsou v českém prostředí stejně úspěšné. Ve sborníku lze najít i studii, která alespoň u vybraných skupin uplatňuje toto komparativní hledisko (Uherek 2003b; srv. též Uherek 2003c).

Vedle studií zaměřených historicky, sociologicky a antropologicky jsou ve sborníku zveřejněny práce orientované jazykovědně. Ve sborníku je zařazena *Zpráva o výzkumu jazykových biografii cizinců* (Hašová 2003), práce *Obraz cizinců v médiích* (Karhanová – Kaderka 2003) a *Etnické kategorizování*

v *médiích* (Kaderka 2003). Dvě naposled jmenované studie se vztahují k otázce reakcí majoritního obyvatelstva na přítomnost cizinců. Toto téma se stalo předmětem výzkumu také Marcelovi Mečiarovi z Ostravské univerzity a jeho výzkumnému týmu, který v kooperaci s AV ČR ve sborníku publikoval *Sociologický výzkum postojů obyvatel moravskoslezského kraje k problematice imigrantů a uprchlíků* (Mečiar 2003). Právní hledisko bylo uplatněno v práci Jiřího Kociana *Politický a správní systém České republiky* (Kocian 2003). Mezinárodní komparativní pohled na integraci cizinců je pak zohledněn v práci *Cizinecká politika vybraných zemí Evropské unie* (Kabeleová – Kučera – Polednová – Staňková 2003). Charakter obecnějších přehledových textů mají práce *Tolerance a národní identita v totalitárním režimu. Současnost v České republice, Národnostní skladba obyvatelstva v Československu a Tolerance, minority a cizinci v České republice* (Nosková 2003 a, b, c). Součástí projektů Akademie věd ČR byl také scénář filmu *Česká republika . náš nový domov* (Pernes 2003). Do projektů realizovaných AV ČR byla též zařazena *Příručka pro cizince azylanty a uprchlíky*, která byla publikována samostatně.

Do souhrnného korpusu textů AV ČR publikovaných ve sborníku nemohly být zařazeny projekty realizované AV ČR v roce 2003. Jednalo se o pokračování projektu Etnologického ústavu AV ČR *Aktuální problémy vietnamského etnika v ČR* (řešitel Stanislav Brouček), pokračování projektu Ústavu pro jazyk český AV ČR *Obraz cizinců v médiích* (řešitelé Kamila Karhanová a Petr Kaderka) a druhá fáze projektu Orientálního ústavu AV ČR *Integrace cizinců na území ČR – Afričané a Afroameričané* (řešitelka Jana Jiroušková), neboť projekty ještě probíhaly v době sestavování sborníku a výstupy nebyly k dispozici. V roce 2003 též probíhala též další část realizace projektu Ústavu soudobých dějin AV ČR *Zhotovení naučného dokumentárního pořadu Česká republika – náš domov* (řešitel Jiří Pernes).

Z uvedeného výčtu je patrné, že v letech 2000 – 2003 vznikl na půdě AV ČR relativně velký počet textů a aktivizoval se potenciál k řešení projektů na téma integrace cizinců i na vědeckých pracovištích, kde doposud obdobné typy výzkumů v minulosti realizovány nebyly. Části některých výstupů byly v modifikovaných podobách publikovány i pro širší veřejnost. Sborník výzkumů a studií AV ČR je nyní dostupný i na www stránkách AV ČR a na www stránkách Ministerstva práce sociálních věcí ČR. Přes to se domníváme, že by využití výzkumů AV ČR mohlo být ještě širší a některé rozpracované teze a zjištění by bylo možné dále dopracovávat podle potřeby zadavatelů, případně aktualizovat (možnosti další spolupráce při využívání výsledků výzkumu mezi zadavatelem a řešiteli jsou podle našich informací využívány minimálně).

Vedle projektů AV ČR a vysokoškolských pracovišť vznikaly vědecké studie z popudu *Komise* i v rámci dalších resortů. Významné projekty v oblasti

výzkumu garantovalo **Ministerstvo práce a sociálních věcí**. Vlastní realizací řady výzkumných projektů byl pověřen **Výzkumný ústav práce a sociálních věcí**. Projekt *Nelegální zaměstnávání cizinců jako překážka v jejich žádoucí integraci na trhu práce* realizovaný Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí měl stejnojmenný výstup sestávající se ze dvou částí. První částí je studie zabývající se metodickými postupy a konceptuálními vymezeními nelegální práce ve vybraných státech především Evropy a amerického kontinentu (Horáková – Polívka – Pfeifer 2001). Druhá část je vyhodnocením dotazníkového šetření na úřadech práce, ve kterém se pracovníci úřadů práce vyjadřují k zaměstnávání cizinců v jejich působnosti a porovnávají pochybení zaměstnavatelů se situací, v jaké jsou na pracovním trhu občané České republiky (Horáková – Polívka – Čerňanská – Rudolf 2001).

Dalším výstupem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí je studie *Zaměstnávání cizinců v České republice*. Ta mapuje situaci v oblasti legální pracovní migrace (část 1 Horáková 2001, část 2 Horáková – Čerňanská 2001). *Ověření způsobu navrácení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti* je pak název komparativní práce, ve které se srovnává postavení cizinců na trhu práce a jejich pojištění v Rakousku, Německu a České republice (Fischlová – Čerňanská 2002).

V roce 2002 se pracovníci VÚPSV zabývali otázkou výběru a možnostmi zavedení statisticky sledovatelných znaků ke zjišťování integrace cizinců prostřednictvím jejich chování na trhu práce (Horáková – Krause – Polívka 2002).

Ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí probíhaly některé projekty šetření cizinecké a migrační problematiky a integrace cizinců i bez finanční podpory *Komise ministra vnitra pro realizaci politiky vlády ČR v oblasti integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami*. S podporou Grantové agentury České republiky vznikla v roce 2003 například na brněnském pracovišti studie *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, která se k řešenému tématu též úzce váže (Rabušic – Burjanek 2003).

Prostřednictvím **Ministerstva práce a sociálních věcí ČR** byly zadány úkoly i dalším institucím a jejich plnění úzce korespondovalo s vědou a výzkumem. Příkladem je *Pilotní projekt integrace cizinců a podpora organizací a sdružení komunit cizinců na území České republiky* řešený Mezinárodní organizací pro migraci a projekt *www.stránky domavcr.cz*, v jehož rámci vznikají profily nejdůležitějších migračních skupin žijících v České republice.

Další projekty vědeckovýzkumného charakteru koordinovalo **Ministerstvo zdravotnictví ČR**. Část těchto projektů realizoval **Institut zdravotní politiky a ekonomiky**. V roce 2001 se jednalo o soubor textů *Analýza zdravotní péče o cizince v České republice. Podpora integrace cizinců*. (Háva a kol. 2001), v roce 2003 byl pak Institutem zdravotní politiky a ekonomiky publikován obsáhlý materiál *Podpora integrace cizinců v oblasti zdravotní péče* (kolektiv autorů 2003a), ve kterém nalezneme teoretický úvod k problematice migrací, případové studie k poskytování zdravotní péče cizincům v Německu, Nizozemí, Velké Británii a v Maďarsku a dále rozbor problematiky poskytování zdravotní péče Ukrajincům v České republice. Do souboru textů jsou též zahrnuty výsledky výzkumu efektivity informačních materiálů pro oblast zdravotní péče, jež byly pro cizince v jejich nativních jazycích publikovány.

Institut zdravotní politiky a ekonomiky v rámci realizace koncepce integrace cizinců v roce 2003 také publikoval práci *Péče o cizince v ordinaci lékaře*. Shrnuje v ní tematiku potenciálních rizikových onemocnění migrantů, hrazení zdravotní péče a také problémům komunikace se zahraničními pacienty (kolektiv autorů 2003b).

Komunikačním problémům s cizinci se podrobněji věnoval také projekt **Ostravské univerzity** s názvem *Komunikace s cizinci při poskytování zdravotní péče a respektování jejich transkulturní / multikulturní odlišnosti v rámci českého právního řádu* a projekt **Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci** s názvem *Překonávání komunikačních bariér při péči o pacienty odlišných etnik a kultur*.

Ministerstvo pro místní rozvoj soustřeďovalo svoji pozornost především na otázku bydlení cizinců. V roce 2001 zadalo k vypracování studii *Bydlení cizinců v procesu integrace do společnosti*. Řešitel, **The Gallup Organization – Czech Republic** se v daném případě soustředil především na azylanty a kombinací kvantitativních a kvalitativních dat ukázal i řadu obecnějších rysů problematiky.

Výzkumy organizovali v rámci *Komise* také **Svaz průmyslu a dopravy a Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČMKOS s Asociací samostatných odborů**. Společný projekt *Možnosti a cíle sociálních partnerů v oblasti podpory integrace cizinců v ČR* měl svoji empirickou část s cíleným dotazníkovým šetřením realizovaným **Sociologickým ústavem AV ČR**. Šetření mapovalo zejména podmínky legálního zaměstnávání cizinců. Řešitelé projektu byli Zdenka Mansfeldová a Adéla Seidlová.

Výzkumy a vypracování odborných studií zadávalo i po vzniku komise též samostatně **Ministerstvo vnitra ČR**. Zmínit lze například zajímavou studii Markéty Moore *Číňané v České republice 1992-2002* (Moore 2002).

Aktivitu související s problematikou vědy a výzkumu vyvíjel v rámci koncepce integrace cizinců také **Český statistický úřad**, který od roku 2001 vydává statistickou ročenku *Cizinci v České republice* (Cizinci 2001, 2002, 2003), kde najdeme základní údaje o migracích, imigračních skupinách, počtu žadatelů o azyl, ekonomické aktivitě, vzdělávání, zdravotní péči a kriminalitě cizinců a o nelegální migraci přes státní hranice České republiky.

Další výzkumné aktivity související s migracemi a s integrací cizinců

Některé projekty s migrační a integrační tematikou financuje na základě vlastních grantových mechanismů **Ministerstvo zahraničních věcí ČR**. V roce 2001 zde řešili projekt Zdeněk Uherek a Renata Weinerová, *Romská migrace ve střední Evropě – trendy* (Guy – Uherek – Weinerová 2004), v roce 2003 Pavel Barša projekt *Přistěhovalecká a integrační politika Francie, Velké Británie a Německa po 2. světové válce*.

Vedle aktivit podporovaných ze státního rozpočtu byly v posledních letech rozvíjeny i další rozsáhlejší projekty financované především ze zahraničních zdrojů. Jedním z nich je **Migrační program**, jehož sponzorem je **Open Society Fund**. Základní zaměření bylo pro program vytvořeno na základě studie „Mezinárodní migrace a ČR“. Program se zaměřuje jednak na otázku postavení cizinců v České republice, jednak na zveřejňování relevantních informací o cizincích v České republice. Spolu s OSF projekt realizují tři partneři: **Multikulturní centrum Praha, Společnost Člověk v tísni, společnost při České televizi a Poradna pro občanství, občanská a lidská práva**.

Z hlediska zveřejňování informací, včetně prací vědecké produkce, má významnou úlohu v rámci projektu OSF vytvořený internetový portál **Migrace Online**, který provozuje **Multikulturní centrum Praha**. Objevuje se zde především výběr tuzemské a zahraniční populárněvědní produkce. Pro účely portálu jsou však zadávány i rozsáhlejší stati vypracované na základě výzkumných aktivit.

Nespornou odbornou úroveň má na portálu zveřejněná *Právní komparativní studie programu migrace* (Právní komparativní studie 2003). V rámci migračního programu OSF publikování studie připravila **Poradna pro občanství, občanská a lidská práva**. Sumarizuje se zde postavení cizinců v oblasti zaměstnání, vzdělávání, zdravotní péče, sociálního zabezpečení, politické a kulturní participace, státního občanství a subsidiárních forem ochrany ve vybraných evropských a mimoevropských státech, především v Německu, Irsku a v České republice. Na difference se přímo ve studii reaguje návrhy legislativních opatření. Jednotlivé části studie zpracovali Markéta Whelanová,

Markéta Hronková, Marie Hradečná, Karolína Dobiášová, Olga Vyskočilová, Bohumila Čabanová, Michal Meduna, David Strupek, Pavel Uhl, Andrea Baršová, Pavla Burdová – Hradečná a Běla Hejná.

Samostatné výzkumné aktivity v oblasti migrační a cizinecké problematiky provádí také **Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)**. Tato instituce též iniciuje výzkumy české akademické obce. Část výzkumů, zejména z prostředí žadatelů o azyl, již nespadá do oblasti integrace cizinců vymezených *Koncepcí integrace cizinců* přijaté usnesením vlády ČR ze dne 11. prosince 2000 č. 1266. To však zcela neplatí o azylantech, kteří jsou cizinci dlouhodobě pobývajících na území České republiky, přestože mají ze zákona samostatný integrační program. V letech 2000 a 2002 nechal UNHCR zpracovat **Středisko empirických výzkumů (STEM)** studii *Názory české společnosti na uprchlíky*. Některé postoje české veřejnosti se vztahují k cizincům obecně (STEM 2002).

Integrační problematiky se též týká výzkumná zpráva *Integrace azylantů* v České republice zpracovaná pro UNHCR **Etnologickým ústavem AV ČR** a která, kromě jiného, studuje efektivitu státního integračního programu azylantů (Uherek 2002). Pro UNHCR provádějí šetření také nevládní neziskové organizace, jako například **Organizace pro pomoc uprchlíkům, Česká katolická charita, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Poradna pro uprchlíky při Českém helsinském výboru, Poradna pro migraci**.

Významné aktivity v oblasti empirických šetření a jejich zobecňování v posledních letech uskutečňuje **Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)**. Projekt nejtěsněji spojený s tématem tohoto rozboru se nazývá *Integrace cizinců*, je financován **Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR**. Výzkumná část projektu je shrnuta v textu: *Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR* (Drbohlav – Lukšíková a kol. 2004), kde je analyzována situace Ukrajinců, Vientamců, Arménů a odpovědi respondentů z jednotlivých komunit komparovány. Také *Analýza soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území České republiky* zpracovaná pro Ministerstvo vnitra ČR v roce 2003 (Křištof a kol. 2003) je tématu blízká již i proto, že romské komunity v posledních deseti letech vystupují v migračních kontextech v celé řadě evropských států (srv. Guy – Uherek – Weinerová 2004). Mezinárodní organizace pro migraci realizuje i širší mezinárodní srovnávací výzkumy jako je *Sharing Experience Migration Trends in Selected Applicant Countries and Lessons Learned from the New Countries of Immigration in the EU and Austria* podporovaný Evropskou komisí. Díl II, součást šestidílného souboru textů, pojednávající o České republice, zpracoval pro IOM Dušan Drbohlav (Drbohlav 2004).

Pozornost při anotování výzkumných aktivit v oblasti integrace cizinců si zaslouží též **vysoké školy**. Studenti vysokých škol se zúčastnili řady již zmíněných výzkumů a některé pod záštitou jmenovaných institucí sami uskutečňovali. Na téma integrace cizinců vznikaly také diplomové práce. Pravděpodobně nejvíce jich bylo vytvořeno na **Ústavu etnologie FF UK v Praze** a na **katedře antropologie FHS ZČU v Plzni**. Předností studentských prací mimo jiné je, že se mohou soustředit na některé menší skupiny nebo specifické problémy, které by jinak zůstaly opomenuty. Zajímavými diplomovými pracemi jsou například *Arménští imigranti a jejich integrace do české společnosti* (Maroušek 2002), *Vietnamská menšina v Plzni* (Kahlerová 2002), *Integrace cizinců – arabská populace v Plzni* (Derianová 2002), *Vystěhovalectví Čechů na Ukrajinu a jejich reemigrace do Čech* (Plochová 2003), *Makedonské identity (Jak se vidí Makedonci v diaspoře)* (Korecká 2003), *Integrace azylantů v České republice* (Cink 2003), *Problém identity kabylských imigrantů v České republice* (Hyánková 2004). Výčet studentských prací je samozřejmě neúplný. Další vznikají na **FHS UK v Praze**, **PřF UK v Praze**, **FSV UK v Praze** a na dalších vysokoškolských pracovištích.

Závěr

Z výčtu jednotlivých textů a projektů je patrné, že v posledních pěti letech zájem o problematiku migrací a integrace cizinců značně vzrostl a že postupně vzniká intelektuální zázemí, které je schopné artikulovat danou tematiku, analyzovat problémy, které v oblasti migrace a integrace cizinců vznikají a navrhnout řešení. Na druhé straně je třeba zdůraznit, že rychle se měnící situace vyžaduje trvalý monitoring a diskutování postojů a přístupů jednotlivých složek společnosti a tudíž i stálou faktografickou i tématickou aktualizaci vědeckých a výzkumných poznatků.

Literatura

Botu, A. 1977. *Etnografické studium Řeků v ČSSR*, dipl. práce Praha KEF FF UK.

Botu, A. 1982. Řecká etnická skupina v Československu. In: *Český lid* 69, 1: 47-51.

Brouček S. 2003a. *Český pohled na Vietnamce (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství)*. Praha, Etnologický ústav AV ČR.

Brouček S. 2003b. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na*

základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001. Praha, Akademie věd České republiky: 7-184.

Brouček S. – Uherek Z. – Valášková N. 1995. Adaptace přesídlenců v české společnosti. In: *Český lid* 82: 1-17.

Brouček S. – Hrníčko V. – Uherek Z. – Valášková N. 1992. *Faktory ovlivňující adaptaci a společenskou integraci přesídlenců z černobylské oblasti v České republice.* Výzkumná zpráva. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

Bydlení cizinců v procesu integrace do společnosti (2001). Praha, The Gallup Organization – Czech Republic.

Cizinci v České republice. 2001. Praha, Český statistický úřad.

Cizinci v České republice 2002. Praha, Český statistický úřad.

Cizinci v České republice 2003. Praha, Český statistický úřad.

Čelko V. 2003. Mongoli a Česká republika. Ako pomocť k integrácii. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001.* Praha, Akademie věd České republiky: 441-452.

Černík J. 2000 *Gruzínci v Čechách.* Výzkumná studie zpracovaná na základě grantu MV ČR. Praha, Etnologický ústav AV ČR.

Češi v cizině 6. 1992. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

Derianová L. 2002. *Integrace cizinců – arabská populace v Plzni.* Diplomová práce. Plzeň, KSA FHS ZČU.

Derianová L. 2003. Situace Arabů v Plzni. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001.* Praha, Akademie věd České republiky: 185-214.

Drápalová B. – Kolářová I. 2003. Manželství s cizincem (cizinkou) muslimského vyznání. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001.* Praha, Akademie věd České republiky: 215-259..

Drbohlav D. 1997. *Imigranti v České republice* (s důrazem na ukrajinské pracovníky a „západní firmy“ operující v Praze). Výzkumná zpráva RSS / HESP. Praha, Přírodovědecká fakulta UK.

Drbohlav D. (2004). *Migration Trends in Selected EU Applicant Countries. Volume II – The Czech Republic*. Vienna, International Organization for Migration.

Drbohlav D. – Lupták M. – Janská E. – Bohuslavová J. 1999. *Ruská komunita v České republice*. Výzkumná zpráva grantu MV ČR. Praha, Přírodovědecká fakulta UK.

Drbohlav D. – Lupták M. – Janská E. – Šelepová P. 1999. *Ukrajinská komunita v České republice*. Výzkumná zpráva grantu MV ČR. Praha, Přírodovědecká fakulta UK.

Drbohlav D. – Ezzeddine–Lukšíková P. 2004. *Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR..* Praha, Mezinárodní organizace pro migraci.

Fischlová D. – Čerňanská D. 2002. *Ověření způsobu navrácení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Guy W. – Uherek Z. – Weinerová R. (eds) 2004. *Roma Migration in Europe. Case studies*. Münster, LIT Verlag / Institute of Ethnology of the ASCR.

Hašová L. 2003. Jazykové biografie – mapování jazykové situace v azylovém zařízení v Kostelci nad Orlicí. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 411-416.

Heroldová, I – Matějová V. 1987. Vientamští pracující v českých zemích. Východiska, koncepce, metodika, cíl. In: *Český lid* 74: 194-203.

Háva P. – Křečková/Tůmová N.- Sokolová K. – Knajflová A. – Nesvadbová L. – Vavrečková M. – Uherek Z. – Blaťák V. – Bezoušková J. 2001. *Analýza zdravotní péče pro cizince v České republice. Podpora integrace cizinců v ČR*. In: Zdravotní politika a ekonomika č. 3: 2-182.

Horáková M. 2001. *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část 1*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková M. – Čerňanská D. 2001. *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část 2*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková M. – Polívka M. – Pfeifer P. 2001: *Nelegální zaměstnávání cizinců jako překážka v jejich žádoucí integraci na trhu práce. Část 1*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková M. – Polívka M. - Čerňanská D. – Rudolf V. 2001. *Nelegální zaměstnávání cizinců jako překážka v jejich žádoucí integraci na trhu práce. Část 2*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková M. – Krause D. – Polívka M. 2002. *Zjištění možnosti kontinuálního sledování ukazatelů (znaků) míry integrace cizinců prostřednictvím trhu práce ČR*. Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Hošková S. 2003. Integrace Arabů v Praze, v Liberci a v Plzni. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 259-272..

Hradečný, P. 2000. *Řecká komunita v Československu. Její vznik a počáteční vývoj*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Hyánková T. 2004. *Problém identity kabylských imigrantů v České republice*. Diplomová práce. Praha, Ústav etnologie FF UK.

Janská E. 2002. *Adaptace cizinců v České republice*. Disertační práce. Praha, Přírodovědecká fakulta UK.

Janská E. – Drbohlav D. 2001. Reemigrace volyňských a černobylských Čechů. In: Šišková T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti*. Praha, Portál.

Jiroušková J. 2003. Integrace Afričanů a Afroameričanů na území České republiky. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 349-374

Kabeleová H. – Kučera J.- Polednová K. – Staňková I. 2003. Cizinecká politika ve vybraných zemích Evropské unie. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 453-480.

Kaderka P. 2003. Etnické kategorizování v médiích. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 437-440.

Kahlerová V. 2002. *Vietnamská menšina v Plzni*. Diplomová práce. Plzeň, KSA, FHS ZČU.

Karhanová K. – Kaderka P. 2003. Obraz cizinců v médiích. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 417-436.

Kocian J. 2003. Politický a správní systém České republiky. Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 481-495.

Kocourek J. 2001. Vietnamci v České republice. In: Šišková T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha, Portál.

Kocourek J. 2002. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň, Foto & tisk Znamenaný.

Kocourek J. 2004. Vietnamští občané v ČR. <http://cizinci.ecn.cz//lide-a-zeme.shtml?x=185>

Kolektiv autorů 2003a. Podpora integrace cizinců v oblasti zdravotní péče. In: *Zdravotní politika a ekonomika 3*. Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky.

Kolektiv autorů 2003b. *Péče o cizince v ordinaci lékaře*. Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky.

Korecká Z. 2003. *Makedonské identity (Jak se vidí Makedonci v diaspoře)*. Diplomová práce. Praha, Ústav etnologie FF UK.

Korych B. – Nesvadbová L. – Rutsch J. – Novotný P. 1994. *Migrace a zdravotní stav. (Dlouhodobé sledování zdravotního stavu a sociální problematiky krajanů – Čechů z Černobylské oblasti Ukrajiny po jejich přesídlení do České republiky)*. Výzkumná zpráva. Praha, Klinika geografické medicíny 3. lékařské fakulty UK.

Krištof R. 2002. *Analýza soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území České republiky*. Praha, Mezinárodní organizace pro migraci.

Krištof R. 2003. *Závěrečná zpráva k projektu Analýza soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území České republiky*. Praha, Mezinárodní organizace pro migraci.

Lupták M. – Drbohlav D. 1999. *Labor Migration and Democratic Institutions in the Czech Republic (on the Example of the Ukrainian Workers)*. Zpráva výzkumného projektu programu Democratic Institutions Fellowship (NATO).

Martínková Š. 2003. *Vietnamská menšina v Praze*. Praha, katedra kulturologie FF UK.

Matějová, V. 1988. Podmínky pobytu vietnamských pracujících. *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR, svazek 8., Zahraniční pracující*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV: 1 – 9.

Maroušek J. 2000. *Integrace Arménů do české společnosti*. Praha, Etnologický ústav AV ČR.

Maroušek J. 2002. *Arménští imigranti a jejich integrace do české společnosti*. Diplomová práce. Praha, Ústav etnologie FF UK.

Mečiar M. 2003. Sociologický výzkum postojů obyvatel Moravskoslezského kraje k problematice imigrantů a uprchlíků. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 495-522.

Mezíková M. 2000. *Případová studie čínské komunity v ČR*. Výzkumná studie zpracovaná na základě grantu MV ČR. Praha, FF UK.

Moore M. 2002. *Číňané v České republice, 1992 – 2002: Zrod a formování symbolické komunity*. Výzkumná zpráva. Praha, Ministerstvo vnitra ČR.

Müllerová P. 1997. *Viet Nam – Nhung dieu bo ich vá lí thú*. Praha, Karolinum.

Ngo, Van Le 1989. *Vietnamští pracující v Československu*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.

Národní kulatý stůl na téma vztahy mezi komunitami a integrace cizinců. 1998. Praha Ministerstvo vnitra ČR.

Nosková H. 2003a. Tolerance a národní identita v totalitárním režimu. Současnost v České republice. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 523-536.

Nosková H. 2003b. Národnostní skladba obyvatelstva v Československu. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 537-564.

Nosková H. 2003c. Tolerance, minority a cizinci v České republice. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 565-576.

Obuchová E. 2003. Čínská komunita v České republice. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 375-410.

Otčenášek, J. 1998. Řecká národnostní menšina v České republice dnes. In: *Český lid* 85, 2: 147–159.

Otčenášek J. 2003a. Řekové a řečtí etničtí Makedonci v České republice. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 273 . 292.

Otčenášek J. 2003b. Imigranti z Bulharska v České republice. In.: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 293-304.

Otčenášek J. 2003c. Srbové a Makedonci z vybraných zemí bývalé SRFJ v ČR In.: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 305-318.

Pernes J. 2003. Česká republika – náš nový domov? In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 577-596. .

Plochová K. 2003. *Vystěhovalectví Čechů na Ukrajinu a jejich reemigrace do Čech*. Diplomová práce. Praha, katedra kulturologie FF UK.

Právní komparativní studie programu migrace.2003. Praha, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva / Open Society Fund.

Secká M. 1987. Vietnamští pracující ve středočeské Frutě, In: *Český lid* 74: 203 – 209

STEM 2002. *Nárory české veřejnosti na uprchlíky (2001 – 2001)*. Výzkumná zpráva pro UNHCR. Praha, Středisko empirických výzkumů.

Topol, J.: Experiment se nepodařil, válka trvá dál. In: *Respekt*, 25. 4. 1990

Uherek Z. 2002. *Integrace azylantů*. Výzkumná zpráva pro Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky Praha. Praha, Etnologický ústav AV ČR.

Uherek Z. 2003a. Imigranti z Bosny a Hercegoviny. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 319-326.

- Uherek Z. 2003b. Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců. Závěry terénních výzkumů. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 327-348.
- Uherek Z. 2003c. Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. In: *Sociologický časopis* Vol. 39, No. 2: 193-216.
- Uherek Z. – Plochová K. 2003. Migration from the former Soviet Union to the Czech Republic. Comparing the cases of resettlers from areas affected by the Chernobyl nuclear disaster, Kazakhstan and the labour migration from Subcarpathian Ukraine. In: Torsello D. – Pappová M. (eds), *Social Networks in Movement*. Šamorín, Forum Institute.
- Uherek Z. - Valášková N. – Brouček S. 1997. Češi z Běloruska. *Český lid* 84: 177 - 190.
- Uherek Z. – Valášková N. – Kužel S. 1999. Potomci českých emigrantů v Kazachstánu. In: *Český lid*, 86: 235 – 270.
- Uherek Z. – Valášková N. – Kužel S. – Dymeš P. 2003. *Češi z Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky*. Praha, Etnologický ústav AV ČR
- Valášková N. – Uherek Z. – Brouček S. 1997. *Aliens or One's Own People. Czech Immigrants from the Ukraine in the Czech Republic*. Praha, Institute of Ethnology.
- Vasiljev, I. 1988. K problémům adaptace vietnamských pracujících v naší společnosti – normy zdvořilého chování. In: *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR, svazek 8., Zahraniční pracující*. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV: 50 – 71.
- Vasiljev I. 1999. *Za tajemstvím starých Vietů*. Praha, Etnologický ústav AV ČR.
- Vindiš R. 2000. *Podnikatelé z některých zemí bývalé Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Srbsko) v centru Prahy*. Výzkumná studie zpracovaná na základě grantu MV ČR. Praha, Etnologický ústav AV ČR.
- Zilynskyj B. 2003. Ukrajinci českých zemí po roce 1989. In: Uherek Z. (sestavil). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha, Akademie věd České republiky: 597-617..